

ניתן לקבל את העלון כל שבוע
במייל: 0527615936b@gmail.com

להערות והארות: yoelf@asiatec.co.il
שירותי הקלדה ועיבוד ב'מכון התורני'
רחוב האומן 27 ירושלים: 0533194867

דברי תורה

ראה - תשפ"ו | גליון 197 | הפקה ועריכה: הרב נעם יעקובי שליט"א וצוות המכון התורני

ובזה יתבאר לשון הכתוב "את הברכה אשר תשמעון", כלומר שאין הברכה האמורה בעולם הזה תכלית השכר הטוב, כי הברכה הזו אינה אלא אמצעי "אשר תשמעון" שתוכלו לשמוע דבר ה' ולקיים מצוותיו בלב פנוי מטרדות הזמן, אבל שכרם הטוב קיימת לכם לעולם הבא.

וב"אור החיים" הק' פירש, שדקדק לומר "אשר תשמעון", גילה הכתוב שלא רצה הנביא לעשות הדבר בגדר הספק לומר 'אם תשמעון' תקבלו הטובה, ואמר 'אשר' שהוא דבר מוחלט כאשר קיוותה להם נפש הצדיק שיהיו שומעים דברי אלוקים חיים אשר תיטיב להם בכל הטובות. ומובן שכלפי הקללה תפס רק בלשון ספק 'אם לא תשמעון' והלוואי שלא יהיה כן.

עוד כתב "אור החיים" הק' בפסוק זה, שיש לדקדק בלשון הכתוב שאמר "את הברכה" שהוא לשון ריבוי, ומשמע שיש דבר נוסף עם הברכה, וכוונת הכתוב כי ביחד עם הברכה עצמה המושגת מדרך ה', יש לכם טובה גדולה נוספת וזהו "אשר תשמעו", ובה מפרש גם מה שסיים "והקללה אם לא תשמעו" כלומר שהא גופא היא הקללה 'אם לא תשמעו' ח"ו, כי המונע עצמו משמיעת התורה הרי הוא מקולל מעצמו. ומפרש שם שיחתו בדברים נוקבים, וזה לשונו: כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש, כאומרו (ישעיה נה, ג) "שִׁמְעוּ וְתַחֲיִי נַפְשְׁכֶם", והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב למתן מתנה טובה מופלאת, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה.

וכעין דבריו ביאר ב"קדושת לוי", על פי דברי חכמינו ז"ל (קידושין לט, ב) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אבל יש שכר אחד שאדם מקבל אף בזה העולם, והוא 'שכר מצוה מצוה' (אברת פ"ד מ"ב) רצה לומר דשכר של מצוה הוא המצוה גופא שעשה, דאין צריך יותר שכר, רק זה גופא שזוכה לעשות מצוה ועשה תענוג להבורא אין לך שכר יותר מזה. וזה שאמר הפסוק "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה", רצה לומר אפילו "היום" בעודכם חיים כשתעשו מצות הבורא תקבלו ברכה בזה העולם, ומפרש מהו הברכה "אשר תשמעון", כי דבר זה עצמו מה שאתם תשמעון לי ותעשו מצותי זה גופא יהיה הברכה, כי אין תענוג גדול יותר מזה. ויש למצוא כאן עצה נפלאה של חיזוק והתעוררות לעבודת הבורא ית"ש, כי צריך בר ישראל לנטוע בעומק לבו אשר אין לך ברכה וטובה גדולה יותר מלשמוע אל דבר ה', ואין לך תענוג עליון מלשמוע לקול אלוקים חיים, וכאשר ישמעו אזניו ולבבו יאזין, בודאי יהיו מעשיו נמשכים לקיים המצוות בפועל ונמצא קונה לנפשו טובה נצחית עד בלי די. וכאשר ילך בזה הדרך, ממילא יסורו ממנו כל ההפרעות

"רֵאָה אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה, אֶת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, וְהַקִּלְלָה אִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְסִרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲנִי מֵצִוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם לָלֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יִדְעֶתֶם" (דברים יא, כו-כח).

פרשה זו פותחת במוסר משה רבינו אל בני ישראל "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", וממשיך ומציע לפנייהם את שני הדרכים הניתנים בזה, ואומר (פסוק כז) "את הברכה אשר תשמעון אל מצוות ה' אלוקיכם" וגו', ולעומת זאת "את הקללה אם לא תשמעון" וגו'.

וכבר דקדקו המפרשים בחילוף לשונות הפסוק, שכלפי הברכה אמר בלשון ודאי "אשר תשמעון" ואילו אצל הקללה תפס לשון ספק "אם לא תשמעון", ובפשטות היה ראוי שיהיו שניהם נאמרים בשוה.

וביאור נאה כתב ב"תורת משה" לה"חתם סופר", וכן הביא ב"שם משמואל" (בחקותי תרע"ג) בשם אביו ה"אבני נזר" זצ"ל, ע"פ מה שכתב ברש"י על פסוק זה "את הברכה" על מנת אשר תשמעו, ופירשו בו דהיינו לפי דקימא לך (גיטין עד, א) 'כל האומר על מנת כאומר מעכשיו דמי', וכלומר, שאין הכוונה שרק לאחר שישמעו אז תבוא עליהם הברכה, אלא תיכף ומיד יקבלו את הברכה על מנת שישמעו מכאן והילך. ובה יתפרש דקדוק לשון הכתוב "את הברכה" תקבלו מיד "אשר תשמעון אל מצוות ה' אלוקיכם", אבל ביאת הקללה תלויה בתנאי רק "אם לא תשמעון וגו' וסרתם" אז תבא חס ושלום.

ובספר "ישמח ישראל" ו"פנים יפות" הביאו לבאר ע"פ דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ט ה"א) שמתן שכרם של מצוות היא רק חיי עולם הבא הרוחניים וכמו שאמרו ז"ל (קידושין לט, ב) 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא', וכל ההבטחות בטובות עולם הזה שאנו מובטחים בו אם נקיים את המצוות כתיקונן, אינם לתשלום שכר בעד הפעלים הישרים וקיום המצוות, אלא המכוון הוא שיושפעו לנו כל אותם הטובות בשביל שנוכל לקיים את המצוות כהוגן, וזהו הפירוש בכל הברכות שבתורה, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם את דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא.

והמניעות שהם תכסיסי יצר הרע, מאחר שהוא יודע ומבין שהכל הוא הבל הבלים, והטובה האמיתית לא תהיה אלא בשומע אל מצוות ה'.

ויש למצוא סמך לדברים האמורים, ממה שמצינו בפרשתנו כשהתורה מצוה על נתינת צדקה (טו, י) "נָתַן תִּתֵּן לוֹ" הוסיף הכתוב לאמור "וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ בְּתִתְּךָ לוֹ", דהיינו שמלבד הציווי על עצם נתינת הצדקה, מוסיף הכתוב ומזהיר גם על אופן הנתינה, שתהיה מתוך חשק ורצון הלב דוקא. ושמעתי מהגאון רבי אליעזר קאהן ז"ל בשם הסבא מסלבודקא, שלכאורה יש להבין איך אפשר לצוות על דבר התלוי בלב, בשלמא מצות הנתינה היא מצוה התלויה במעשה, ועל כך שייך לצוות שגם אם היצר הרע מסיתך להמנע מנתינה, אל תאבה לו ופתוח תפתח את ידיך, אבל מה יעשה האדם כדי לשנות את רצון הלב, אלא מכאן ראייה, שאכן אפשר ויכול האדם לשלוט על הרגשי הלב.

וזאת כיצד, על ידי שיקבע בלבו תמיד את מעלת עבודת הבורא ית' וקיום מצוותיו, ויעמיס על לבו ומוחו בכל עת, את התענוג האמיתי והמופלא המובטח למי שמקיים את המצוות כראוי, ומתוך כך ממילא יקיים את המצוות ברצון ובחשק שלם, ולעולם לא ירע לבבו בשעת קיום מצוה, ואף גם אם יש בה חסרון כיס. (משחת שמן - רבי חיים שאול קויפמאן)

"רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה" (דברים יא, כו).
אמר "ראה אנכי" בלשון יחיד ואח"כ "נתן לפניך" בלשון רבים, להודיע לנו עיקר גדול בשורש האמונה ובמעלת ישראל, שאע"פ שהם רבים - הם כמו יחיד, לפי שנחצבה נפשם מאל אחד!

"רְאֵה אֲנִי נָתַן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וְקִלְלָה. אֵת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר תִּשְׁמְעוּ" (דברים יא, כו-כז).
הנה לא כתבה התורה בלשון תנאי, 'אם תשמעו תהיה ברכה', אלא "את הברכה - אשר תשמעו" - והביאור הוא, שעצם חיי התורה היא הברכה, שמי שחי על פי התורה הוא מאושר באמת, בדברים גשמיים הוא שמח בחלקו, ומהתורה ומצוות הוא מתענג על ה'!

"וְאַבְדֶתֶם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יב, ג-ד).

'אמר ר' ישמעאל, וכי תעלה על דעתך שישראל נותצין את המזבחות, אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיחרב' (רש"י).

ויש לשאול, הרי קיימא לן דגרמא פטור, וא"כ למה הוכיחם על שבמעשיהם יחרבו הבית, הא הוי רק גרמא בעלמא. אלא, שהרי אמרו חז"ל שאמר הקב"ה להאויב ששרף את הבית המקדש 'אריה קטילא קטלת, קמחא טחינא טחנת'

(איכה רבה א, מג), שבעצם כבר היה חרוב מפני העבירות, וא"כ נמצא שהם עשו עצם המעשה, ולא היו רק גרמא...

(רבי שניאור קוטלר)

"לֹא תַעֲשֶׂוּן בֵּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם" (דברים יב, ד-ה).

אמרו חז"ל (מכות כב, א), שהמוחק את השם לוקה ואזהרתה מהכא, "ואבדתם את שמם" - "לא תעשון כן לה'".

והנה איתא בסוכה (נג, א) דבשעה שברה דוד שיתין כתב שם המפורש על חרם והותרה מחיקת ה' לקיום העולם, וא"כ זהו המשך הפסוקים: 'לא תעשון כן לה' אלהיכם' - שיש איסור מחיקת ה', אך בכ"ז "אם אל המקום אשר יבחר ה'" שרי למחוק, וכהא דדוד.

(רבי שמשון אהרן פולונסקי הגאון מטעפליק)

"אִישׁ כָּל הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָי" (דברים יב, ח).

תא חזי מה בין דורות האחרונים לדורו של משה, כשאומרים עתה "איש כל הישר בעיניו הוא עושה" יש במשמעות - גניבה, גזילה, ניאוף, רציחה ואפילו עבודה זרה.

ואילו בדורו של משה נאמר - לא תעשון איש כל הישר בעיניו, שלא יקריב קרבן לה' בבמה... בזמן היתר הבמות, אלא שהוא מסוג שמקריבים בשילה והוא מקריב אותו בבמה קטנה...

אמנם הזמנים מתחלפים, ואנו מתחלפים עמם!

(רבי זלמן סורוצקין)

"כִּי יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ פָּאֲשֶׁר דָּבָר לָךְ וְאַמְרָתְךָ אֲכָלָה בָּשָׂר" (דברים יב, כ).

דרש רבי אלעזר פלעקלס, רבה של פראג ותלמיד ה"נודע ביהודה", ובעל ה"תשובה מאהבה": הנה אמרו חז"ל (אבות פרק ו' משנה ב') "חרות על הלוחות" - אל תקרי חרות אלא חירות אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, והם אמרו (פסחים מט, ב) ש'עם הארץ אסור לאכול בשר'. וזהו מה שכתוב "כי ירחיב את גבולך" - שתהיה בן חורין כי עסקך בתורה, אזי תוכל לאכול בשר.

(מילי דשמיא)

"לֹא תִאֲכְלֶנּוּ לִמְעַן יֵיטֵב לָךְ וּלְבָנֶיךָ אַחֲרֶיךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיִּשְׂרָאֵל בְּעֵינָי ה'" (דברים יב, כה).

עצות לנצח את היצר

"למען יטב לך" וגו'. צא ולמד מתן שכרן של מצוות, אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, ק"ו לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם (רש"י).

דברי רש"י אלו הם יסוד גדול ונחוץ מאד, ועלינו לשומרם בליבנו תמיד, כי מבואר כאן עצה נפלאה איך ינצל האדם כשבא נסיון של תאוה גדולה לעשות עבירה, שהעצה היא

לחשוב בגודל השכר שיקבל כשפורש מן העבירה, שיש בו הנאה גדולה הרבה יותר מהנאת העבירה עצמה.

ולכך כשבא לאדם נסיון לעשות עבירה, יש לו לעורר עצמו ולחשוב בלבו, 'מדוע אני מבין שאין כדאי לי לעשות את העבירה, שהרי מה ארויח מן העבירה, הרי ההנאה שאקבל ממנה לא תאריך זמן, ואילו השכר שאקבל מהימנעות ממנה הוא לנצח נצחים, ואזכה לשכר נצחי לי ולבני אחרי, לשפע ברכות'.

וזהו כעין החשבון שאמרו חז"ל (בבא בתרא עח, ב), 'א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב (חקת כא, כז) 'על כן יאמרו המושלים באו חשבון' "המושלים" אלו המושלים ביצרם, "בואו חשבון" - בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, והיינו שהשכר וההנאה שיקבל מעשיית העבירה, אינם כלום כלפי ההפסד שיפסיד אם יעשנה. ובזמן שיצרו של אדם תוקפו, הוא צריך לחשוב שלעבור על העבירה הרי זו שטות גמורה, ודומה ממש למי שיש לו אלף זוזים, והוא נותנם לאדם אחר עבור זוז אחד שיקבל ממנו.

ובענין זה של כבישת היצר, נראה להוסיף עוד עצות להינצל מן העבירה בשעת נסיון. האחת היא החיזוק ביראת ה' וכמו שכתב בספר החינוך במצות יראת השם (מצוה תלב): 'ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו, ולתת אל לבו באותו הפרק שה' ברוך הוא משגיח בכל מעשה בני אדם, וישיב להם נקם כפי רוע המעשה, והעובר על זה ולא שת לבו בכך באותן שעות ביטל עשה זה, שזו היא שעת קיום עשה זה בכוון, ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד זריז ונזכר עליה'.

מבואר בדבריו שאע"פ שאדם יכול לקיים את מצות היראה בכל רגע ורגע, שהיא מצוה תמידית, מ"מ ביטול המצוה אינו אלא כאשר בא לידו נסיון ואינו משתמש בכה היראה להינצל מהעבירה. כי אז הוא מחוייב להתבונן ביראת העונש כדי שלא יעשה העבירה, וכלשונו 'וישיב להם נקם כפי רוע המעשה', וישים על לבו שהעונש על העבירה הוא נורא מאוד. ועוד יהרהר בענין יראת הרוממות, וזהו שכתב החינוך 'שה' ברוך הוא משגיח בכל מעשה בני אדם'. והיינו שצריך לחשוב שמכיון שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים ומלוא כל הארץ כבודו, והוא רואה תמיד את כל מעשיו, אם כן איך ימלאנו לבו לעבור עבירה כשהוא עומד תמיד ממש לפני הקב"ה, ואיך יעיז פניו לעבור עבירה כנגדו. ואם לא עשה כן, הרי זה ביטל מצות יראת ה'.

ויש עוד עצה להינצל מן העבירה בשעת נסיון, והיא לחשוב עד כמה הוא חייב להכיר טובה להקב"ה, שהרי הוא ית' נותן לו חיות ופרנסה, עוה"ז ועוה"ב, בנים וכל טובות שבעולם, והוא ציוה לו לא לעשות את העבירה, ואיך יהיה כפוי טובה לעבור על דברו, וכלשונו של רבינו יונה (שערי תשובה א, יב) 'ולא זכר יוצרו אשר בראו יש מאין, וחסד עשה עמו, וידו תנחלו בכל עת, ונוצר נפשו בכל רגע, ואיך מלאו לבו להכעיס לפניו'.

ומלבד כל העצות האלו, בודאי ראוי בראש ובראשונה להתפלל בכוונה 'אל תביאנו לידי נסיון', ואל תשלט בנו

יצר הרע'. אבל אם בא נסיון לידו, יעורר לעצמו ג' ענינים אלו, שזו שטות גמורה להחליף שכר גדול והנאה עצומה עבור רגע של הנאה עוברת, וגם יחשוב ביראת הרוממות ויראת העונש, ועוד יחשוב כמה הוא מחוייב להכיר בטובת ה', ועל ידי זה יזכה להינצל ולהישמר מכל פיתויי היצר הרע.

(עץ החיים - רבי חיים מינץ)

"וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחַרְס לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוֹ וְיִתֵּן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' וגו' (דברים יג, יח-יט).

השמיירה המיוחדת של העוסק במצוה

"ונתן לך רחמים ורחמך". כוונת מאמר זה כאן לפי שצויה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם, מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם כמו שסיפרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר וכו'. לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' רחמים, הגם שהטבע יוליד בהם אכזריות, מקור הרחמים ישפיע בהם כח הרחמים מחדש לבטל כח האכזריות נולד מהם בכח המעשה וכו'.

"כי תשמע", נתן טעם להבטחתו כי בשלמא אם היתה הרציחה של אנשי עיר הנדחת לנקמה אנושית יש מקום להנמשך מהדבר מה שאין כן עתה שאין המעשה אלא מטעם קבלת מצות המלך (אור החיים).

בדברי ה"אור החיים" מבואר יסוד נפלא בשמירת המצוות. שאף שלפי טבע האדם, כשהוא עושה מעשים של אכזריות עלול הוא לקנות בנפשו מידת האכזריות, וכמו שכתב בספר החינוך בכמה מקומות (מצוה טז, ועוד) ש"האדם נפעל כפי פעולותיו", אע"פ כן כיון שהאדם עסוק במצוה, יש לו שמירה מיוחדת מהקב"ה שישאר רחמן. וכן רואים אצל מוהלים ושוחטים, שעוסקים במעשה של אכזריות לכאורה - לחבול בתינוק ולצער, או להרוג בעלי חיים, ואע"פ כן הם נשארים אנשים עדינים ורחמנים ויש לבאר על פי זה הנוסח שאומרים בסוף ברכת המזון בסעודת ברית מילה, "הרחמן הוא יברך המלך בשר הערלה וכו' איש הירא ורך הלבב, עבודתו פסולה אם שלש אלה לא יעשה לה". והלשון מובן מאוד על פי זה, שהרי בפשטות היה המוהל צריך להיות אכזר, שהוא רגיל להכאיב לתינוקות, והיה צריך לקנות מידת האכזריות, שהרי האדם נפעל לפי פעולותיו, וכדברי החינוך הנ"ל. ולזה קוראים את המוהל בשם "איש הירא ורך הלבב", שהוא עדיין רך הלבב, כיון שעושה המצוה מפני שהוא ירא ה' ולכן לא נעשה אכזר, שיודע שאם לא יעשה תהא עבודתו פסולה].

ונראה שדברים אלו לא נאמרו רק לענין מידת האכזריות, אלא יש כאן יסוד לענין כל ההשפעות הרעות, או שאר הפסדים, שלכאורה עלולים להגיע לאדם מחמת קיום איזו מצוה. וכן כתב החפץ חיים בספר "נדחי ישראל" (פרק י"ד בהגה) לענין העוסק בקירוב נפשות לתורה, שהעושה פעולות עבור בניו של הקב"ה, בודאי לא יפסיד מזה. וז"ל:

והנה נמצאו מכבר בהרבה עיירות אנשים יראים החפצים לזכות את הרבים ומקבצים אנשים שחסר להם ידיעת התורה ומלמדים אותם מקרא משנה הלכות ואגדות ואשרי חלקם וכו', הוא ענין קדוש מאד ומרבים כבוד השי"ת בזה. ויען שאין הכל מתבוננים בגודל הענין אבאר קצת מגודל קדושת הדבר הזה ממה שנמצא בחז"ל, למען יתחזקו רבים בזה וכו'. ידוע שקונים בזה נפשות ממש שלוקחין עצמות יבשות ונופחין בקרבן נשמת חיים, שע"י לימוד התורה משיגין יראת ה' והנהגות ישרות בדרכי המדות ושמירת המצוות, עד שיהפכו ממש לאנשים אחרים וכו' וגם מזכין אותן לחיי נצח וכו'. וכמה חביבין אנשים אלו בעיני השי"ת עבור זה גופא שמלמדין תורה לישראל שנקראים בניו ומביאים אותם לחיי עולם הבא כו', וחביב בעיני הקב"ה מכל באי עולם וכו'. ואלו האנשים מזכי הרבים זוכין עבור זה לבנים גדולי התורה וכו' ועל ביטול תורתו אל ידאג כלל וכו' הקב"ה מוסיף לו חכמה".

הרי שהעוסק במצוה גדולה זו ללמד תורה לבניו של מקום, נעשה חביב בעיני הקב"ה יותר מכל באי עולם. ולא יפסיד מזה אלא אדרבה הקב"ה יוסיף לו חכמה.

וכעין זה כתב ה"חתם סופר" (בתחילת ההקדמה לשו"ת יד הנקראת פיתוחי חותם): לכן נלע"ד אאע"ה באמת לא הגיע אל מדרגת נבואה כזו, כי לא היה לו פנאי להתבודד עצמו במחשבתו ולקשר נפשו במדרגת נבואה כזו, לפי שהיה מוטred תמיד בלימוד התלמידים והיה דעתו מעורב בין הבריות להכניסם תחת כנפי השכינה וכו'. אך ה' הטוב היודע מצפוני לב ונפש, ידע את אברהם, אמר הלא זה עבדי אברהם אם גם כי לא הגיע אל מדרגת נבואה כזו, מ"מ לא יתכן לכסות ממנו דבר וכו', וכל מיעוט הכנתו אל הנבואה הוא רק ע"י שהוא מטריד עצמו לכבודי, ולמעני משליך נפשו מנגד וגזול ממנה מעלת הנבואה, אם כן לא יתכן שצדיק כזה יפסיד ע"י עבודתו באהבתו אותי וכו', אי לזאת שכרו מאתי תצא, שבכל מיעוט הכנתו לנבואה אגלה לו כל צפון ולא יסתר ממנו דבר, עכ"ל.

מבואר מדבריו דאף שאברהם אבינו לא היה ראוי למדרגת הנבואה שהשיג, כי מחמת טרחתו התמידית לקרב בני אדם תחת כנפי השכינה, לא היה סיפק בידו לזכך את עצמו כראוי, אע"פ כן קיבל מדרגה זו במתנה, כדי שלא יפסיד ע"י פעולתו למען ה'.

ומכל זה נוכל ללמוד גם לענין השמירה שיש לעוסקים בקירוב אחינו הרחוקים לאבינו שבשמים, כי לכאורה יכול האדם לטעון שאין מן הראוי לעסוק בקירוב רחוקים, כיון שעל ידי זה הוא מוכרח להיות בסביבה של בעלי עבירה, והוא שרוי בסכנה שהרגשותיו בחומר התורה והמצוות יתפרו.

אכן לפי הנ"ל למדנו שמי שעוסק במצוה יש לו שמירה מיוחדת, שלא יושפע לרעה מקיומה. ומי שעוסק בהצלת בניו של הקב"ה לקרבם אליו ית', ועושה כן לשם שמים, בודאי ישמור אותו הקב"ה מכל נזק שיכול לבוא מהתקרבותו אליהם. שהרי מי שעושה פעולות עבור בניו של הקב"ה, בודאי לא יפסיד מזה, ולא יתכן שהצדיק יפסיד

ע"י עבודתו, וכנ"ל. וכן ראינו הרבה בני תורה חזקים בתורה וביראת שמים, שלא הפסידו מחמת עיסוקם בקירוב.

(עץ החיים - רבי חיים מינץ)

"בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְלֹא תִשְׁמְוּ קֶרֶחַה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמֵת" (יד, א-ב).

בטעם הסמיכות בפסוקים "בנים אתם" – "לא תגודדו", ראה בספרי המפרשים (הרמב"ן אבן עזרא ספורנו כלי יקר ואור החיים הק') שביארו הסמיכות בדברים יסודיים וחיוניים נפלאים.

והחתם סופר (סוף פ' האזינו) מפרש: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת", שהפירוש הוא, לא תתקוטטו ותריבו על דברים מתים והבלי עולם הזה שאינם מחיים את האדם חיים נצחיים, אלא ממיתים את ימיו בהבל ורעות רוח. ומוסיף, שמשום כך מזכירים ברית ותורה בברכת המזון, כי אין ראוי לשבח הקב"ה על שהאכילנו דבר מת מהבלי עוה"ז, אלא על שהמאכלים מקיימים אותנו לברית ותורה שהם דברים נצחי וערכם ערך עולם.

ועל פי דבריו אתי שפיר סמיכות הפסוק "בנים אתם לה' אלוקיכם" פירוש, מכיון שאתם בנים לה' אלוקיכם, לכן לא טוב ולא יפה לכם לעסוק בדברים מתים ועסקי הבל ורעות רוח. וכמאמר הרה"ק רבי שלמה מקארלין זצ"ל על הפסוק (משלי ג, יא) "מוסר ה' בני אל תמאס", שכביכול הקב"ה אומר לאיש הישראלי 'מוסר' לאמר 'בני' אתה אהובי ויקירי 'אל תמאס' את המעלה הזו, אל תמאס במעלה ובגדולה הזאת שאתה בני, ועל ידי כך תזכור ללכת בדרכי ישרים לפני ולא תעשה שום דבר בלתי הגון בעיני.

ובענין זה הביאו הצדיקים מה שכתב האבן עזרא בפרשת יתרו (שמות כ, יד) גבי לאו ד"לא תחמוד" והקשה, רבים יתמהו על המצוה הזאת איך אפשר לומר לאדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, ומתרץ, כי כמו שלא יחמוד הכפרי לשאת את בת המלך לאשה, כך לא יחמוד איש ישראל מה שלאו דיליה. ואפשר לומר להיפך גם כן, שכמו אשר הכפרי אינו חומד את בת המלך, כך בת המלך אינה חומדת את הכפרי, ובזה יתחזק האיש הישראלי, שיזכור גדולתו ומעלתו ולא יחמוד לעשות דברים פחותי ערך כמעשי הכפריים חסרי הדעה.

(משחת שמון)

"וְאַכְלֵתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לִשְׁכֹּן שְׁמוֹ שָׁם מַעֲשֵׂה דִגְגָן תִּירֹשֶׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֶת בָּקָרְךָ וְצֹאנְךָ לְמַעַן תִּלְמַד לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים" (דברים יד, כג).

למען תלמד ליראה – אף בזמן הזה דרשינן בספרי: "למען תלמד ליראה" וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עסוקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה (תוס' ב"ב כא, א ד"ה כי מציון תצא תורה).

מבואר בתוס' בשם הספרי, שהטעם שציונה התורה לאכול מעשר שני בירושלים הוא, כדי שתהיה לאדם הזדמנות לבוא לירושלים, חוץ מאשר בשלשת הרגלים, ובבואו לשם היה

רואה את כולם עוסקים במלאכת שמים, והיה מתחזק בתורה ויראת ה'. וכן מהניסים שהיו שם [בתקופה שהיו ניסים], היה האדם מתעורר ומתחזק בעבודת ה' ויראתו.

ובזמן הזה שאין לנו בית המקדש, מוטל עלינו למצוא עצות שנוכל להתחזק על ידן בתורה וביראת ה'. ונראה שהדרך המוכחת לזה היא מה שאמרו באבות (א, י) 'עשה לך רב', ופירושו שיהיה לו לאדם רב ומורה דרך, שילמד ממנו דברי תורה וידריך אותו בכל אורחות חייו, ויקבל ממנו דברי מוסר ויראת ה'. וידוע שתלמיד חכם הרי הוא כמקדש (כמו שהאריך ב"מסילת ישרים" פכ"ו).

וגודל ענין זה שיהיה לאדם רב ומורה דרך בכל אורחות חייו, אנו למדים מדין הקבלת פני רבו שמובא בשו"ע הלכות תשעה באב (תקנ"ד, יב), שאף שיש איסור רחיצה בתשעה באב, אעפ"כ כדי להקביל פני רבו, מותר גם בתשעה באב ללכת במים אפילו עד צוארו. ואע"פ שאין חיוב להקביל פני רבו בחול, 'מכל מקום מצוה איכא שמא ישמע ממנו איזה דבר תורה' (כלשון המ"ב שם).

וממילא העצה היעוצה היא שיהיה לאדם רב שיתקשר עמו באופן פרטי, והוא יורה את הדרך הנכונה בחייו. ואף אם

"עֲשֵׂר תִּעֲשֶׂר אֶת פְּנֵי רְבִי, וְאֶכְלָתָּ שֶׁם רְבִי, לְמַעַן תִּלְמַד לְדָרָא אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים" (דברים יד, כב). כתב הרמב"ם בספר המצות ז"ל: מצוה ד - היא שצוינו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו, ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי, אבל נירא ביראת ענשו בכל עת. והוא אמרו 'אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא' (דברים יג, ע"ב).

הנה למדנו דע"י יראת העונש מקיים האדם מצות עשה של "את ה' אלקיך תירא", ומצות עשה זו אין לה הפסק, ויש לקיימה תמיד בכל עת.

וזה מיסודות האמונה, כמו שכתב הרמב"ם כאן בלשונו הזהב: 'שצוינו להאמין יראתו יתעלה ולהפחד ממנו', ולהלכה בחסרון יראה זו, פסק הרמב"ם דדינו ככופר ר"ל, כמו שכתב: 'ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי, אבל נירא ביראת ענשו בכל עת'.

וכאן בפרשתינו למדנו דבר נוסף: 'למען תלמד ליראה את ה' אלקיך' וגו'. כי יש לדעת, דלא כהמון העם שחושבים כי היראה באה לאדם ממילא, כאילו היא מוכנת ועומדת, ורק צריך לקנותה באיזה קנין שהוא... או כמו שגורר בפי הכל 'פלוני גודל ירא שמים'... אבל כאן הרי מפורש 'למען תלמד ליראה'! והיינו, כשם שאי אפשר להיות 'תלמיד חכם' מבלי שילמוד את התורה, כך אי אפשר להיות 'ירא שמים' אם לא ילמוד את היראה!

ואין לומדים אותה? הלא גם זה מפורש כתוב במקראות שלמעלה מזה: 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך וגו', ואלתל לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך וגו', ובכורות צאנך וגו', למען תלמד ליראה' וגו'. הוי אומר, ש"ע"י קיום המצוות לומד אדם האין לירא את ה'!

כי כשאדם מכין עצמו לעשיית המצוה, הרי הוא חושב מתבונן ומשכיל על דבר אמת: 'מצוה זאת ציונו ה' אלקי לעשות, ואני הולך לעשותה!', וכן בעשייתו אותה - סוף מעשה במחשבה תחלה - כך 'צינו בוראי לעשות', ובודאי אין לך לימוד יראת שמים גדול מזה. וכמו שהרופאים הולמים חכמת הניתוח עיקר לימודם הוא מה שעוסקים בחכמה זו בחוש. וכן בכל חכמה ומלאכה, אין אדם יכול להיות חייט אם לא אחז מעולם חוט ומחט בידו ולא תפר בגד מעולם, וכן כיצא בו בשאר מלאכות. וקל וחומר ביראת ה', כמ"ש (איוב כח, כח) 'וַיֹּאמֶר אֶל־אֱדָם הֵן יָרָאתָ ה' הֵיא חֻקָּהָ, וְאָמַר חוּל' (שבת לב, ב) 'אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד, ודברים י, יב) 'וְעֵתָהּ יִשְׁרָאֵל מִה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֶךָ פִּי אִם לִירְאָה', וכתב 'וַיֹּאמֶר לֹאדָם הֵן יִרְאֵת ד' הֵיא חֻקָּהָ' וגו', שכן בלשון יוני קורין לאחד הן, ע"כ.

ומצאנו ביאור זה ב"חובות הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג', כ"א) וז"ל: והאחד ועשרים, חשבנו עם נפשו על מה שיש ביכולתו ממעשה העבודה, ולהרגיל בה, ולהתמיד עליה, וירוח ויחרץ לעשותה עד שתשוב לו למנהג, ואח"כ ישתדל להוסיף על מה שיש ביכולתו, ויכסוף לו בלבד, ויעלה אליו במחשבתו, וישאל מהאל לערוז ולאמצו על יותר מה שיש ביכולתו מן הידיעה והמעשה שלבד ואמציץ באמו, וכשיתמיד על זה ימצא לו הבורא בקשותיו, ויפתח לו שער ידיעות, ויחשש שכלו ואבריו לעמוד במצותיו אשר למעלה מיכולתו מדרגה אחר מדרגה, כמו שנאמר (ישעיה מות, יז) 'אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מִלְפָּנֶיךָ לְהוֹעִיל מִדְּרֶיךָ בְּדֶרֶךְ תִּלְךָ'. והדמיון בזה במלאכות ובלימוד, כי הלומד מלאכה בהתחלה יעשה מחלקיה כפי בינתו ופחות ממה שביכולתו, וכאשר תתחזק בינתו ויתמיד עליה יורה הבורא שרשי המלאכה וכלליה, ומיילד מהם תולדות שלא למד מזולתו מבני אדם. וכן בלימוד, כי בעל חכמת השיעור לא יוכל ללמד לתלמידו השיעור המחשב בתחלת ענינו, אבל מלמד אותו השיעור המורגש וכו'. ועל ההקשה הזאת ראוי לך אחי שתבין, כי רוב הענין המכוון במצוות שהם בגופים ובאברים הוא להעיר על המצות אשר תהיינה בלבבות ובמצפונים, מפני שעליהן משען העבודה - והן שורש התורה, כמו שכתוב (דברים י, כ) 'אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאָתָּה תַעֲבֹד', ואמר (דברים יד, יד) 'כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ תִּדְבָּר מֵאֵד בְּפִי וּבִלְבָבְךָ לַעֲשֹׂתוֹ', ואמר (דברים י, יב) 'מִה' אֱלֹהֶיךָ שֶׁאֵל מַעֲמֶךָ פִּי אִם לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ'. ע"כ.

הנה הביא שלש מקראות הללו להורות על עיקר זה: שהיראה בלב והעבודה במעשה אחד הם, והם קשורים בעבודתו אהבה זה לזה, והוא הוא מה שזכרנו בפסוק 'למען תלמד ליראה', וכמשי"ב. אולם גם זאת בל נשכח, כי אחרי אשר ישתדל האדם בעשיית מצוות השי"ת ובסיומם במעשה

אינו יכול להיות אצל רבו בכל יום, לפחות ידבר עמו בטלפון כסדר, ויבקר כמה פעמים בשנה, על דרך מה שכלל ישראל מצווים לעלות לרגל שלש פעמים בשנה, וכמו שאמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל' [וידועים דברי הנודע ביהודה (או"ח קמא סי' צ"ד) בענין הטעם של הקבלת פני רבו ברגל, וז"ל: 'דשבת וחודש שיש בו תוספת קדושה שהרי יש בו קרבן מוסף יש מקום לקבל פני רבו, שגם על הרב ניתוסף אז שפע להשפיע על תלמידו'].

וזה נחוץ מאוד, שהרי כל אדם צריך התעוררות תמידית שלא ליפול בתרדמת הזמן, ולכן צריך משהו שיעוררו ויחזקו לעבודת ה' באופן תמידי, וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, ב) 'ארבעה צריכין חיזוק, תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, ופירש רש"י, "צריכין חיזוק, שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו'.

העולה מדברינו שראוי לאדם שיהיה לו רב, שיתעורר על ידו לקבל חשק תמידי בעבודת ה', בין בלימוד התורה, בין בתפילה ובמעשים טובים. ואז יתקיים אצלו גם בזמן הזה שאין לנו בית המקדש, הענין שכתוב בפרשה זו, "למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים". (עץ החיים - רבי חיים מינץ)

ומחשבה נכונה - בודאי יעזרוהו השי"ת לעלות מעלה אחר מעלה בעבודתו אליו יתברך, גם ללא מהלך טבעי כלל. ויפתחו לו שערי חכמה ביראת ה' חדשים לבקרים, אשר לא ראתה עין מבינתו מאז ולא השיגם מעולם, כי רבה אמונתו יתברך לאין קץ ותכלית, והוא מה שאמרו חז"ל (יומא לט, א) עה"פ (ויקרא יא, מד) 'וְהִתְקַדְּשְׁתָּם וְהִיָּיתֶם קִדְּשִׁים' - 'כל המקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה'.

ולא יתכן שיגיע האדם ליראה את ה' הנכבד והנורא יראה אמיתית רק למעלה מדרך הטבע, ולפיכך הוא מוכרח לבוא בהקדם לקיום מצוות ה' שנצטוונו בתורה אשר ניתנה לנו מן השמים, שיע"ז נוכל להסתייע מן השמים לקבל יראת שמים!

סוד זה גילה לנו ג"כ בעל "חובות הלבבות" הנ"ל עוד שם, וז"ל: ומפני שהיה זה (ענין היראה הנ"ל) למעלה מכל האדם, ולא יתכן לו עד שיפיר מרוב תאוותיו הבהמיות, ויכריח טבעי, ויקשור תנועותיו - העביד אותו הבורא בגופו ובאבריו במה שיש ביכולתו וכו' ויגיע מהם כפי יכולתו, יפתח לו האלקים שער המעלות הרוחניות ויגיע מהם אל מה שלמעלה מיכולתו - ויעבוד את הבורא יתברך בגופו ובנפשו בנראהו ובנסתרו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים פד, ג) 'לִבִּי וּבִשְׁרִי יִדְּגֶנּוּ אֶל אֵל יָי'.

הרי שבארנו בעל "חובות הלבבות" את הפסוק לא כמליצה אלא בפשטות, דהיינו כמו שנתבאר למעלה, שכאשר ישתדל האדם בקיום המצוות, ויגיע מהם כפי יכולתו בדרך הטבע, יפתח לו אלקים שער המעלות הרוחניות ויגיע מהם אל מה שלמעלה מיכולתו - שלא כדרך הטבע! כי כן אמר דוד המלך ע"ה "לבי ובשרי ירגנו אל א"ל חי", היינו לבי ובשרי ממש! וכמשי"ב.

וכן אמר דוד במקום אחר (תהלים קט, כב) 'לִבִּי תָלַל בְּקִרְבִּי', ופירשו חז"ל דבר זה (ירושלמי סוטה פ"ה, ה"ה): 'שֶׁתִּרְגַּו לִיצִה"ר בִּלְבָבוֹ, וְיִעֲרֹשׂ ב"קִרְבֵּן עוֹד' חז"ל: 'אבל דוד וכו' - והרגו בפעם אחת, כלומר, הרחיק עצמו מתאוות גופניות ע"י תעניות וסגופים, ע"כ. וכן אמרו באבות דרבי נתן (ל"ב): הוא היה אומר, צדיקים - נוטל מהם יצה"ר ונותן להם יצר טוב, שנאמר (ולבי חלל בקרבי). עכ"פ למדנו דבר גדול בסוד של "למען תלמד ליראה", ולא נמנע מלצטט גם סיום דברי בעל "חובות הלבבות" הנ"ל שם, וזה המכה בפטיש על כל הענין - שהמשיל את קיום מעשה המצוה לגרעין הנטוע בשדה, אשר יוצא ממנו אילן גדול הנושא פירות וכו', ע"ש.

הנה אם נתבונן נבין, כי ראשית דבר צריך לחרוז ולרכך את האדמה שתהיה ראויה לקבל ולקלוט הזרע אשר יזרע בתוכה, וגם יש לבכש ולנקות השדה מן העשבים הרעים ומן הקוצים והברקנים, ואז יצמח ויעלה וישא פירות הרבה! אבל אם לא יחרוש, ולא ינכש, וכ"ש שלא יפיל גרעין זרע בתוך האדמה מה יצמיח? וכן הדבר הזה: קיום המצוה במחשבה נכונה והרגשת הלב לעניינה היא החרישה, לרכך האדמה כדי לקלוט מעשה המצוה - שהיא גרעין הזרע - בתוכה, ולהצמיח היראה שתבוא אחריה בשיעור דשמי אילן גדול הנושא פירות יפים עשירות, והיינו המעלות הרוחניות שלמעלה מיכולתו - כמו 'לבי ובשרי ירגנו אל א-ל חי' שאמר דוד המע"ה.

אבל יש לדעת עוד, כי בזה המשל של הגרעין והפירות היוצאים ממנו - כלל הוא: שהפירות, אף שהם גדולים וטובים בכמות ובאיכות הרבה מאד על הגרעין לאין שיעור, ומגרעין אחד יכולים לצאת אילנות ופירות ופירי פירות עד כדי למלאות כל העולם בהם, אבל כולם באין יוצא אין להם אלא אותו הכח שהיה כלול בגרעין עצמו. כלומר, לא יתכן שיזרעו גרעין של תאנה ויצמח ממנו אילן של רמונים... וכן אף במינו, אם הגרעין מין שחור לא יוציא פירות ממין לבן, וכן כל כיצא בזה. לכן גם מטעם זה יש מאד לדקדק במעשה המצוה עצמה, שלא תהיה כמצות אנשים מלומדה - אלא שיעשנה בהכנה רבה קודם עשייתה, ובשעת עשייתה, בהשכלה ודעת ליראה את השי"ת, ובכך יצמיח בלבד אילן גדול עם פירות של יראה גדולה ונפלאה, וחוזר וזורע באור יראה זו שוב גרעיני המעשה אשר יעשה - וחי בהם.

וזהו מה שכתוב בסוף פרשת כי תבוא (דברים כט, ח) 'וַיִּשְׁמְרֶתֶם וְגו' וְשִׁיתֶם אֹתָם, לְמַעַן תִּשְׁכַּלְוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ'. עשיה מביאה להשכלה, והשכלה לירי עשיה, ושוב חוזר חלילה, והיינו: "למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים"! (עפ"י לב אליהו - רבי אליהו לאפיאן)